

Тюра Ю.І.,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

УДК 342.9

DOI 10.32845/2663-5666.2022.4.12

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТВОРЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Необхідним елементом квінтесенції публічного адміністрування будь-якого виду діяльності є принципи. Оскільки саме принципи утворюють певний каркас, який є опорою для всіх нормативно-правових актів, якими регулюється організація та діяльність державного інституту загалом чи окремих його ланок [1, с. 97].

Зважаючи на те, що запровадження технологій штучного інтелекту є важливим елементом людської діяльності, що сприяє розвитку суспільства і держави, то правильне визначення принципів публічного адміністрування такої діяльності, як створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, буде слугувати гарною основою для подальшого практичного втілення новітніх технологій у нашій державі та розвитку суспільних відносин у цьому напрямку.

Слід відзначити, що дослідженню проблем визначення принципів публічного адміністрування в окремих галузях суспільних відносин приділяли свою увагу такі, зокрема, вчені, як: Т.Л. Антонова, К.В. Барсуков, Ю.А. Будник, А.П. Гетьман, І.А. Городецька, В.А. Головка, Ю.С. Кіцул, В.А. Лазаренко, Д.В. Мамчур, А.В. Матвійчук, Ю.В. Пирожкова, В.В. Шеховцов, В.Д. Черній та інші. Проте у доктрині адміністративного права відсутні дослідження принципів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Метою статті є визначення поняття та системи принципів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняна Юридична енциклопедія під терміном «принцип» розуміє основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчен-

ня, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації [2, с. 110].

Принципи мають бути в основі будь-якої діяльності, насамперед її регулювання. Вони повинні бути тим фундаментом, який має зумовити досягнення мети регулювання та виконання поставлених завдань за всіма напрямками [3, с. 109].

У адміністративному праві під принципами розуміються найбільш загальні й стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення права, свобод і законних інтересів приватних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [4, с. 440]. Відповідно принципи адміністративно-правового регулювання покликані відображати закономірності, що об'єктивно існують у певному різновиді правового регулювання та мають особливе значення для його організації та здійснення [5].

Отже, під принципами розгляданого нами різновиду публічного адміністрування пропонується розуміти систему фундаментальних ідей та засад, що є необхідними для організації та здійснення уповноваженими суб'єктами ефективного публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Для побудови зазначеної системи принципів, у першу чергу, звернемось до думок вчених. Існують різні класифікації систем принципів публічного адміністрування різних видів діяльності.

Наприклад, А.А. Манжула до принципів правового регулювання діяльності науково-дослідних установ відносить: а) принцип системності; б) принцип динамізму; в) принцип компетентності та функціональності; г) принцип підпорядкованості або ж централізму [6, с. 7].

Тоді як Ю.В. Пірожкова вважає, що систему принципів адміністративно-правового регулювання у сфері автомобілебудування утворюють: загальні – принципи системності, об'єктивності, саморегулювання, зворотного зв'язку, гласності, змагальності, стимулювання; часткові – принципи, що застосовуються в різних підсистемах чи суспільних сферах (економічній, соціально-політичній, духовній), і принципи, що використовуються при аналізі різних суспільних явищ, організацій і інститутів; організаційно-технологічні - принцип єдиноначальності, поєднання державного, регіонального і місцевого регулювання, конкретності, ієрархії, єдиноначал, делегування повноважень [7, с. 70].

Наведені систематизації принципів свідчать, що відсутня єдність у побудові системи принципів будь-якого різновиду адміністративно-правового регулювання.

Досить складну систему принципів, безвідносно до конкретного виду адміністративно-правового регулювання, пропонує і С.В. Кивалов, на думку якого принципи будь-якого виду адміністративно-правового регулювання поділяються на: 1) загальносистемні принципи (об'єктивність, демократизм, розподіл влади, правова впорядкованість, законність, публічність; 2) структурно-цільові (погодженість та взаємодоповнювання цілей; підпорядкування приватних, локальних цілей загальним цілям державного регулювання); 3) структурно-функціональні (диференціація і фіксування функцій шляхом видання правових норм і їх закріплення у компетенції державних органів; концентрація та різноманітність функцій; відповідність впливу реальним вимогам та запитам об'єктів); 4) структурно-організаційні (єдність системи державної влади, яка забезпечує цілісність, погодженість і дієвість державно-регулюючих процесів; територіально – галузевий, який обумовлює залежність організаційних структур від території, галузі виробництва і послуг; різноманітність організаційних зв'язків у системі державного регулювання); 5) структурно-процесуальні (відповідність елементів регулюючої діяльності державних органів своїм функціям; конкретизація діяльності та особистої відповідальності за її результати; стимулювання раціональної і ефективної діяльності) [8, с. 165]. Пропонована система є досить складною, а тому можливо при побудові системи принципів підходити більш спрощено.

Наприклад, Н.Ф. Ващук, розглянувши різні класифікації принципів адміністративно-пра-

вового регулювання, запропонувала наступну систему принципів адміністративно-правового регулювання управлінського процесу, що відбувається у сфері легкої промисловості України: 1) конституційні або основні (фундаментальні), що знайшли своє закріплення у змісті Конституції України; 2) функціональні, тобто ті, що мають безпосередній стосунок до діяльності (активності) окремих державновладних суб'єктів, які організують і реалізують сукупність процесів, спрямованих на об'єктивно-якісне функціонування структурних складових сфери легкої промисловості України [9, с. 58]. А С.І. Бевз до системи принципів адміністративно-правового регулювання державного управління у сфері господарської діяльності включає «принципи адміністративного права як положення, що можуть бути застосовані до будь-яких адміністративно-правових відносин незалежно від суб'єкта, об'єкта та їх змісту. Такі принципи можуть бути визначені як основні принципи адміністративно-правового регулювання державного управління у сфері господарської діяльності, тоді як принципи державного управління та його напрямів – як спеціальні, тобто такі, що характерні саме для реалізації державного управління у сфері господарської діяльності [3, с. 111]. В.Ю. Волков також виділяє дві групи принципів адміністративно-правового регулювання у галузі стандартизації та сертифікації: 1) загальносистемні (властиві всій системі адміністративно-правового регулювання та покликані відображати об'єктивні засади, що сприяють оптимізації організаційних та управлінських потужностей будь-якої системи); 2) спеціальні (є характерними тільки для галузі стандартизації та сертифікації) [10, с. 9].

На нашу думку, для побудови системи принципів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні доцільно застосувати саме цей підхід, що полягає у виділенні у системі принципів двох рівнів: загального та галузевого або функціонального.

В адміністративному праві головними засадами виступають верховенство права та законність, а також вісім принципів належного врядування: забезпечення участі в ухваленні рішень і належного реагування; відкритість і прозорість; добросовісність й етична поведінка; ефективність, компетентність і спроможність; інноваційність та відкритість до змін; сталість та довгострокова орієнтованість; повага до прав людини та культурної різноманітності; забезпе-

чення соціальної згуртованості і підзвітності. При чому відмічається, що можуть використовуватися й інші принципи [4, с. 37-39]. Так, до цього переліку можливо додати принципи демократизму та неупередженості (об'єктивності).

Принцип демократизму знаходить свій прояв у наданні громадянам можливості як безпосередньо, так і через своїх представників, різні організації брати участь у формуванні правової політики, в управлінні справами держави. Демократизм виявляється в розширенні повноважень органів місцевого самоврядування. Його можна вважати формою забезпечення прав і свобод громадян і одночасно методом управління й пошуку компромісу, поєднання свободи та порядку в дотриманні прав і свобод громадян [11, с. 99]. А «принцип неупередженості становить собою вимогу до суб'єктів публічної адміністрації під час вчинення дій (прийняття рішень) бути незаангажованими, тобто не мати та не виявляти жодної особистої заінтересованості у результаті вирішення справи. Неприпустимим у зв'язку з цим є будь-який – як позитивний, так і негативний – вплив суб'єкта публічної адміністрації на приватну особу. Дії (рішення) суб'єкта публічної адміністрації мають ґрунтуватися винятково на фактичних обставинах справи (даних), отриманих законним способом» [12, с. 87].

Для побудови переліку функціональних принципів, на нашу думку, слід звернутись до галузевого законодавства, що регламентує розгляданий нами вид публічного адміністрування.

Так, у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні від 2 грудня 2020 р. визначено, що «принципами розвитку та використання технологій штучного інтелекту, дотримання яких повністю відповідає принципам Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту, є:

- сприяння інклюзивному зростанню, сталому розвитку та добробуту;
- розроблення та використання систем штучного інтелекту лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини і громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час використання таких технологій;
- відповідність діяльності та алгоритму рішень систем штучного інтелекту вимогам законодавства про захист персональних даних, а також додержання конституційного права кожного на невтручання в особисте і сімейне життя у зв'язку з обробкою персональних даних;

- забезпечення прозорості та відповідального розкриття інформації про системи штучного інтелекту;

- надійне та безпечне функціонування систем штучного інтелекту протягом усього їх життєвого циклу та здійснення на постійній основі їх оцінки та управління потенційними ризиками;

- покладення на організації та осіб, які розробляють, впроваджують або використовують системи штучного інтелекту, відповідальності за їх належне функціонування відповідно до зазначених принципів» [13].

Ю.В. Карпенко розглядаючи етичні принципи застосування штучного інтелекту в публічному управлінні систематизує вищенаведені принципи як: корисність, законність, транспарентність (прозорість), стабільність та відповідальність [14, с. 95-96]. Ми згодні з тим, що вищенаведені принципи доцільно використовувати для публічного адміністрування розгляданого нами виду діяльності. При чому всі принципи, крім законності, можна віднести до функціональних засад управління.

Наприклад, забезпечення прозорості має полягати у зрозумілості роботи штучного інтелекту і процесу досягнення ним результатів, недискримінаційний доступ користувачів продуктів, які створені з використанням технологій штучного інтелекту, до інформації про застосовувані в цих продуктах алгоритмів роботи штучного інтелекту [15, с. 128].

У проєкті Національної стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні 2021–2030 зазначається, що «система управління та регулювання штучного інтелекту в Україні повинна забезпечувати стійкий розвиток технологій штучного інтелекту, ефективний контроль над ними і має ґрунтуватися на базових етичних нормах і принципах:

- пріоритет добробуту людини (мета забезпечення добробуту людини повинна переважати над іншими цілями розробки та застосування систем штучного інтелекту);
- заборона на заподіяння шкоди за ініціативою систем штучного інтелекту (за загальним правилом слід обмежувати розробку та застосування системи штучного інтелекту, здатних за своєю ініціативою цілеспрямовано заподіювати будь-яку шкоду людині);
- підконтрольність людині (тою мірою, якою це можливо з урахуванням необхідного ступеня автономності систем штучного інтелекту);
- проєктована відповідність законам (застосування систем штучного інтелекту не повинно

свідомо для розробника призводити до порушення правових норм);

- недопущення прихованої маніпуляції поведінкою людини;

- проєктована безпека (при розробці систем штучного інтелекту повинен забезпечуватися достатній рівень особистої та громадської безпеки)» [16].

Серед вищенаведених засад також частину з них, а саме пріоритет добробуту людини та проєктовану відповідність законам, можна віднести до п'яти принципів, які називає Ю.В. Карпенко: корисність та законність. Решта засад стосуються стандартів безпеки розвитку технологій штучного інтелекту, а тому їх можна об'єднати у такий принцип, як спрямованість на забезпечення безпеки створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту.

Дотримання останнього принципу буде означати, що системи штучного інтелекту повинні функціонувати надійно та безпечно протягом усього свого життєвого циклу, а оцінювання та управління потенційними ризиками має здійснюватися постійно, недопустимим є використання штучного інтелекту з метою умисного заподіяння шкоди громадянам і юридичним особам [15, с. 128].

Висновок. Зважаючи на вищевикладене, під принципами розгляданого нами виду публічного адміністрування пропонуємо розуміти систему фундаментальних ідей та засад, що є необхідними для організації та здійснення уповноваженими суб'єктами ефективного публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. Систему таких принципів утворюють фундаментальні та функціональні засади.

До переліку фундаментальних принципів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні доцільно віднести перелік наступних засад, що є властивими для будь-якої галузі публічного адміністрування: верховенство права, законність, належне врядування, демократизм та неупередженість.

До функціональних засад публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні доцільно віднести наступні принципи: відповідальність за належне функціонування технологій штучного інтелекту; спрямованість на корисність, прозорість, та надійність функ-

ціонування технологій штучного інтелекту; дотримання безпеки при створенні, впровадженні та використанні технологій штучного інтелекту.

Цей перелік не є вичерпним, до нього може бути додано ще низку принципів, оскільки аналізований вид публічного адміністрування є досить складним для розуміння через те, що перебуває на стадії становлення та пошуку оптимальної моделі управління. Тобто майбутні дослідження вчених у галузі адміністративного права доцільно спрямувати на розширення переліку основних та функціональних засад публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ішук О.С. Кримінологічна діяльність органів прокуратури: монографія. Харків: Золота миля, 2014. 366 с.
2. Волошин Ю.О. Принцип. Юридична енциклопедія: в 6 т.; редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П–С. 2003. С. 110.
3. Бевз С.І. Поняття та система принципів адміністративно-правового регулювання державного управління у сфері господарської діяльності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 4. С. 108-111.
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
5. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2008. 19 с.
6. Манжула А.А. Адміністративно-правові засади організації діяльності науково-дослідних установ в Україні: автореф. дис. ... доктора. юрид. наук: 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2016. 40 с.
7. Пирожкова Ю.В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2007. 233 с.
8. Ківалов С.В. Адміністративне право України: Підручник. Одеса: Юрид. літ, 2003. 896 с.
9. Ващук Н.Ф. Адміністративно-правове регулювання у сфері легкої промисловості України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 236 с.
10. Волков В.Ю. Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації та сертифікації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07.; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2013. 20 с.
11. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / за заг. ред. А.Т. Комзюка. Київ: Прецедент: Істина, 2009. 823 с.
12. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / за заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваїте, 2014. 376 с.

13. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

14. Карпенко Ю.В. Етичні принципи застосування штучного інтелекту в публічному управлінні [Електронний ресурс]. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія: Державне управління. 2019. № 4. С. 93-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2019_4_15

15. Шевченко А.І. та ін. Щодо проєкту стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні на 2022 – 2030 рр. *Artificial Intelligence*. 2022 № 1. С.75-157. URL: https://www.slyusar.kiev.ua/AI_2022-1-1_ua.pdf

16. Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021-2030: проєкт. Київ, 2021. URL: https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Ukraine_National_Strategy_for_Development_of_Artificial_Intelligence_in_Ukraine_2021-2030.pdf

Тюра Ю.І. ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТВОРЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ

В статті наголошено, що основою публічного адміністрування будь-якого виду діяльності є принципи, відповідно які стають підґрунтям для створення нормативно-правових актів щодо регулювання організації та діяльності державного інституту загалом або окремих його складових. Вивчено різні класифікації систем принципів публічного адміністрування різних видів діяльності, зокрема у сферах: автомобілебудування, легкої промисловості, у галузі стандартизації та сертифікації та діяльності науково-дослідних установ.

Підкреслено, що впровадження та використання технологій штучного інтелекту стає важливим елементом людської діяльності, що сприяє розвитку суспільства і держави, водночас правильне визначення принципів публічного адміністрування щодо створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні може стати фундаментом для подальшої практичної реалізації будь-яких інноваційних технологій в нашій країні, що позитивно вплине на розвиток суспільних відносин у цьому напрямку. Впровадження технологій штучного інтелекту в різні сфери життя здатне якісно змінити їх і підвищити результативність будь-якої роботи людини.

Досліджено поняття та систему принципів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. Під принципами розгляданого різновиду публічного адміністрування пропонується розуміти систему фундаментальних ідей та засад, що є необхідними для організації та здійснення уповноваженими суб'єктами ефективного публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Запропоновано виділити дві групи принципів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, зокрема загальні та галузеві або функціональні. Рекомендовано до принципів загального характеру додати принципи демократизму та неупередженості (об'єктивності).

З'ясовано, що публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні здійснюється за допомогою наступних фундаментальних принципів: верховенство права, законність, належне врядування, демократизм та неупередженість. Наголошується, що до функціональних засад розгляданого виду публічного адміністрування доцільно віднести наступні принципи: відповідальність за належне функціонування технологій штучного інтелекту; спрямованість на корисність, прозорість, та надійність функціонування технологій штучного інтелекту; дотримання безпеки при створенні, впровадженні та використанні технологій штучного інтелекту.

Ключові слова: публічне адміністрування, штучний інтелект, принципи публічного адміністрування, фундаментальні принципи, функціональні принципи.

Tiuria Yu.I. DEFINITION OF THE PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION OF ACTIVITIES FOR THE CREATION, IMPLEMENTATION AND USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UKRAINE

The article emphasizes that the basis of public administration of any type of activity are the principles, which, accordingly, become the basis for the creation of normative legal acts regarding the regulation of the organization and activities of the state institution in general or its individual components. Various classifications of the principles of public administration of different activities have been studied, in particular in the fields of: automobile manufacturing, light industry, standardization and certification, and activities of research institutions.

It was emphasized that the introduction and use of artificial intelligence technologies is becoming an important element of human activity that contributes to the development of society and the state, at the same time, the correct definition of the principles of public administration for the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine can become the foundation for further practical implementation of any innovative technologies in our country, which will positively affect the development of social relations in this direction. The implementation of artificial intelligence technologies into various spheres of life has the potential to change them qualitatively and increase the productivity of any human work.

The concept and system of principles of public administration of activities for the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine were studied. Under the principles of the considered type of public administration, it is proposed to understand the system of fundamental ideas and principles that are necessary for

the organization and implementation by authorized subjects of effective public administration of activities for the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine.

It is proposed to distinguish two groups of principles of public administration of activities for the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine, in particular general and sectoral or functional. It is recommended to add the principles of democracy and impartiality (objectivity) to the general principles.

It was found that the public administration of activities for the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine is carried out using the following fundamental principles: rule of law, legality, proper governance, democracy and impartiality. It is emphasized that the following principles should be attributed to the functional principles of the considered type of public administration: responsibility for the proper functioning of artificial intelligence technologies; focus on usefulness, transparency, and reliability of functioning of artificial intelligence technologies; compliance with safety in the creation, implementation and use of artificial intelligence technologies.

Key words: public administration, artificial intelligence, principles of public administration, fundamental principles, functional principles.